

УДК 72.01

Кузнєцова Я.Ю.,
yana.arch.de@gmail.com, orcid.org/0000-0002-7646-7315,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ЕВОЛЮЦІЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ПІДХОДУ В АРХІТЕКТУРІ

Проаналізовано появу органічного підходу та поступовий його розвиток. Розглянуто становлення органічної архітектури на початку ХХ ст.

Ключові слова: органічний підхід, органічна архітектура, природа, органічні теорії, взаємозв'язок природи та людини.

Актуальність теми та постановка проблеми. Поява органічної архітектури датується початком ХХ століття та тісно пов'язана з творчою діяльністю Френка Ллойда Райта, має ряд принципів і прийомів, які стали широко затребуваними протягом значного часу та є актуальними і в сучасному будівництві. Поява даного напрямку в архітектурі має міцне підґрунтя, яке почало формуватися ще до нашої ери. Поняття органічного підходу значно ширше за органічну архітектуру, тому еволюція та поступове його становлення є актуальним напрямом дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою роботи стали праці [1–4]. Заславська А. Ю. розглядає особливості органічного підходу в архітектурі кінця ХХ – початку ХХІ століття. Черкес Б. С. та Лінда С. М. аналізують органічну архітектуру у взаємозв'язку з культурою часу, соціальними процесами та історичними катаклізмами. Використання природних компонентів ландшафту в органічній архітектурі вивчають Осиченко Г. О., Павленко О. А. Питання взаємозв'язку законів природи та архітектури розглядали філософи, вчені, архітектори: Платон, Арістотель, М. П. Вітрувій; Л. Б. Альберті, А. В. Шлегель, Ф. В. Й.Ф. Шеллінг, А. Хірт; Е. Говард, Л. Г. Салівен, В. Л. Райт. Серед сучасних архітекторів слід наголосити на таких авторах: Еміліо Амбаш [5]; Пітер Ветш [6]; Тадао Андо; Кенго Кум; Вінсент Калебаут.

Мета статті. Розглянути становлення органічного підходу в архітектурі.

Виклад основного матеріалу. Поява нових галузей в науці та формування філософських теорій відбувалися в результаті спостереження за живою природою. Поступове осмислення навколишнього світу та прагнення до виявлення основних принципів формування та існування живих організмів призвело до появи перших органічних теорій, які дозволили людству зробити

стрибок у своєму розвитку, підпорядковуючи та використовуючи природні умови в своїх цілях: як у функціональних, так і в естетичних [1]. Потужний зв'язок природи та людини бере свій початок з первіснообщинного ладу, коли людина на інтуїтивному рівні спостерігає за навколишнім середовищем і використовує дані знання для будівництва сховищ, будівельним матеріалом служать природні похідні. Використання природних компонентів не було затребуваним в архітектурі до появи, так званого, конфлікту між природою та людиною. Загострення глобальних екологічних проблем, поява дисонансу між навколишнім середовищем і архітектурою стає основою виникнення «органіцизму» [2]. Першоджерела «органіцизму¹» – античне мистецтво, філософія та органічна теорія в архітектурі XVI – XIX століття. Роботи архітекторів в період античності відображають функціональний зв'язок між природою та архітектурою, досягнення гармонійних відносин між людиною та природою. Так, основоположник архітектурної науки Марк Полліон Вітрувій (I ст. до н. е.) у своєму трактаті «Десять книг про архітектуру» головним завданням ставить дослідження природи. Він наголошував на використанні природних законів в архітектурі, а саме дослідженні способів пристосування організмів до певної місцевості [7]. Впродовж тисячоліть підґрунтям для роботи архітекторів була його тріада – міцність, користь, та краса, що уособлювала функціонально-конструктивний підхід до використання природних законів в архітектурі.

Давньогрецькі філософи Платон та Арістотель були прихильниками органічного початку. Обидва притримувалися принципу «мимесіса», але кожний з них вкладав своє розуміння в даний термін. Міркування Арістотеля і Платона значно відрізнялися одне від одного, так, Платон вірив, що всі речі течуть і змінюються в природі, але скеровані внутрішніми процесами, формами або ідеями, які є реальною дійсністю — матеріалістичний принцип. Арістотель, навпаки, як засновник наукового підходу, використовував спостереження, щоб зрозуміти та класифікувати природу[1], він був прихильником ідеалістичного принципу та принципу «мимесіса» в мистецтві, тобто принципу наслідування природи.

В різні епохи учені, філософи, мистецтвознавці вивчали питання використання природи в архітектурі. В добу ренесансу – Леон Батіст Альберті (1404-1472 рр.) говорив, що «... здание есть как бы живое существо, создавая которое следует подражать природе» [8 с.25]. Гуманістична концепція Альберті – невід’ємна приналежність людини до світу природи. Він відзначає,

¹ Органіцизм - (від латин. «organismus» – живе тіло) тлумачення духовних, історичних, політичних та ін. утворень по аналогії з живими організмами. При цьому підкреслюються такі риси останніх, як їх складність, цілісність, зв'язок із довкіллям [12].

що будівля повинна з'являтися, як цілісний організм. Альберті, посилаючись на живу природу, не відділяє в архітектурі функцію від краси форми, і звертає увагу на конструктивні аналогії в архітектурі і в живому світі. Під взаємодією архітектури та природи він мав на увазі їх синтез в основі якого лежали суттєві взаємозв'язки, а не зовнішні аналогії [1, с.18, 22]. Основою його теоретичних досліджень стають праці Вітрувія.

Німецький учений, теоретик Август Вільгельм Шлегель (1772-1829) говорить, що архітектура повинна наслідувати природу не в окремих предметах, а в загальному методі. Він розглядав архітектуру з погляду відбиття в ній «органічності». На його думку, зовнішній вигляд будівлі повинен бути неодмінним натяком на органічне [8]. Вільгельм Шлегель протиставив класичне поняття «органічності» як «наслідування природи», він розглядає його з позиції внутрішнього стану людини, духовного споглядання. Цю ідею продовжує розвивати Жан-Поль Шлегель, говорячи про перехід від «наслідування прекрасної природи» до «прекрасного наслідування природі» та принципу органічності.

Пошук «ідеї волі» в природі стає головним поняттям філософії Фрідріха Вільгельма Йозефа фон Шеллінга (1775-1854). Він продовжив розгляд архітектури, як «алегорії органічного», ставши «ідеологом» романтизму в першій половині XIX ст.

Епоха романтизму розкриває поняття органічності з точки зору різних аспектів в тому числі з позиції архітектурної. Цей період характеризується взаємовпливом складових частин література — мистецтво — архітектурна теорія. Першочергово запозичений у природознавстві термін «органічність» (Ш. Бонні) романтики трактували як взаємозв'язок явищ навколишнього світу, що перебувають у постійному розвитку.

Нова епоха в природничих науках почалася з висловів Ф. Кільмайера «Про співвідношення органічних сил» (1793). Вивчення феномена продовжили А. фон Галлер, К. Вольф, І. Блуменах та інші. На рубежі XVIII-XIX століть була створена «органічна» концепція світу й мистецтва, що згодом перетворилася в основу всієї філософсько-естетичної системи європейського романтизму. Світ розглядався такою цілісністю, у якій, за словами Р. Хуха, «кожна частка є відбиттям цілого, кожен компонент пов'язаний із цілим, як палець людини пов'язаний з його тілом, як сама людина пов'язана із землею» [1].

Професор мистецтвознавства Алоїз Хірт — археолог який спеціалізувався на давньогрецькій та римській архітектурі, говорив про «органічність» наступне: «Надбання архітектури органічні, коли «зовнішнє й внутрішнє» тісно взаємозалежні, а рівень «образотворчого мистецтва» досягається тоді, коли зовнішня форма будинку відбиває внутрішні

властивості «законами природно-органічного тіла». Він розглядав «кожен архітектурний твір як органічне ціле».

Широкого вжитку в епоху романтизму термін «органічність» набуває наприкінці XVIII століття, змінюючи усталений – наслідування природи, «природності». Значне переосмислення природи в житті соціуму призводить до появи нових принципів формоутворення, головним з яких стає «органічність». Таким чином, теорія органічності отримала широке розповсюдження в епоху романтизму, ставши відправною точкою розвитку органічної архітектури в XX столітті.

Деякі містобудівні теорії кінця XIX — початку XX століття також розвивалися в руслі «органічних». Теорія Е. Говарда міста-саду включає в себе нову планувальну систему, та спрямована на зменшення чисельності людей в великих містах. Місто-сад — пізня версія моделі ідеального поселення, що з'явилася кілька сторіч тому. Являє собою гармонійно спроектоване, «розчинене» в природі, зелене місто. Ідея міста-саду в подальшому мала різні інтерпретації, так П. Аберкромбі запропонував ідею міст-супутників, що мали більшу площу, чисельність населення та відстані один від одного. Роберт Уітен модифікував місто-супутник, зміні підлягала транспортна система, функціональний зміст, габарити та віддаленість від центрального міста. Захисний пояс міста був відведений для водоймищ, парків, майданчиків та інше. Ідеї «ідеальних» поселень беруть свій початок з епохи середньовіччя та продовжуються у відродженні, бароко та інших етапах архітектурного надбання, актуальність даного напрямку не зменшується, а навпаки набуває пріоритетного напрямку зважаючи на активне впровадження екологічної парадигми в архітектурі. У їхній розробці брали участь великі вчені й архітектори: Леонардо да Вінчі Клод Ніколя Леду, Мореллі, Шарль Фур'є, Роберт Оуен, , Л. Кріє та ін.

На розвиток архітектури XX століття в значній мірі вплинув стиль модерн. Системи його формоутворення мали свій вплив на становлення органічного підходу. Роботи архітектора Антоніо Гауді продемонстрували нам новий підхід на використання форм в архітектурі на основі гіперболічних параболоїдів та їх перетинив, гелікоїдів, все це стало відправною точкою в пошуках нелінійних природних форм в архітектурі – основою вищевикладеного стало природне оточення та його структури, які були внесені в архітектуру. Використання нових форм стало можливим шляхом розвитку біологічних наук та будівельної технології, винайдення нового матеріалу залізобетону, застосування металевих конструкцій, кераміки та ін.

Органічний підхід в модерні проявив себе не тільки з позиції основної ознаки стилю – декоративності (прояв основного мотиву – рослинного декору,

головним принципом стає уподібнення рукотворних форм до природних та навпаки), а і з позиції більш складних структур, таких як: конструктивні та функціонально-структурні, основою ж стають природні принципи формоутворення рослин. Конструктивне злиття декоративних та конструктивних складових будівель спрямованих на імітацію природного світу підсилюють прорив органічного підходу в даному стильовому напрямку.

Слід виділити такі прийоми формоутворення архітектурного модерну які становлять інтерес з точки зору органічного підходу до будівництва: органічне злиття архітектурної форми; цілісність форми будівлі; будівлі «виростають» із землі; використання біоформи в декоративних цілях; використання в архітектурній формі природних компонентів; імітація природних конструктивних форм в архітектурному формоутворенні та в подальшому застосування нових просторових конструкцій, запозичених із природи [1].

В архітектурі модерну одержав початок функціонально-структурний розвиток архітектурних форм, за принципом пристосованості до складних функціональних вимог людини й навколишнього середовища, що стало основною ідеологією органічної архітектури ХХ століття (Ф. Райт, А. Аалто, Р. Пиетиль, Б. Принс, Б. Таута, Х. Херинг. Я. М. Харт, Р. Копенрат, К. Келлог та ін.).

Таким чином, уже в модерні на рубежі ХІХ — ХХ століть були закладені практично всі ідейні принципи і різноманіття стилів архітектури ХХ — початку ХХІ століття, які спрямовані на впровадження в архітектуру закономірностей живої природи.

Поява органічної архітектури припадає на кінець ХІХ ст., її основоположником вважають Луїса Генрі Саллівена. Він фактично створює концепцію органічної архітектури, його ключовим висловом стає «Form follows function» або «форма слідує функції». Його ідеї були розвинені Френком Ллойдом Райтом, який обґрунтував теоретичні основи «органічної» архітектури. До принципів формоутворення в органічній архітектурі він відносить: єдність архітектури та людини; єдність внутрішнього простору будинку; біоморфізм; прагнення до простоти; єдність функції і архітектурної форми; єдність ландшафту і архітектури. Загальновідомими принципами в проектуванні Ф.Л. Райт стали: тривалість й інтеграція, узгодження об'єкта з ландшафтом, використання відкритого плану, сприйняття стін як екранів, правильне використання природних будівельних матеріалів, а також створення природної живої архітектури «зсередини назовні», ідеалом є цілісність [9]. Поступово принципи започатковані Райтом розширюються та модифікуються, так еволюція органічної архітектури в кінці ХХ століття демонструє появу багатьох напрямків в даному руслі. Серед них необхідно виділити: біонічну

архітектуру, зелену, екологічну, земляну, лендформну, та «життєздатну» архітектуру. Паралельно цим напрямкам утворювалися і розвивалися — біонічний хай-тек, хай-тек, дигітальна архітектура, інтернаціональний стиль. На думку автора, «зелена», земляна, лендформна архітектура, що базуються на використанні природних компонентів ландшафту найбільш повно розкривають органічний підхід в сучасній архітектурі (рис. 1).

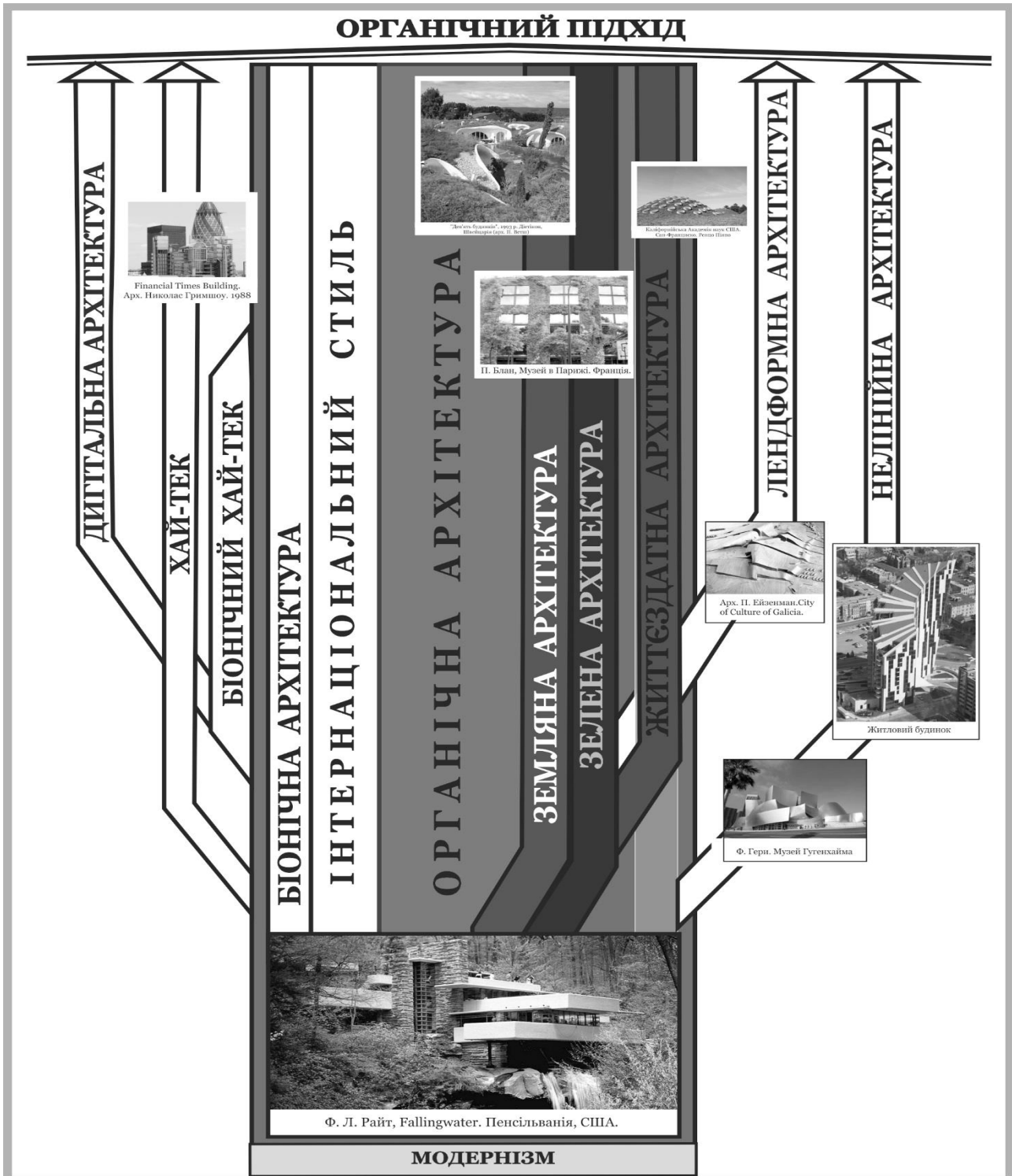

Рис.1. Поява нових архітектурних напрямів в руслі органічного підходу.

Висновок. Процес еволюції та становлення органічного підходу займає значний період, починаючи з первіснообщинного ладу і до появи органічної архітектури, як своєрідного напрямку. Еволюція даного підходу бере початок до нашої ери в спробі будувати перші укриття від несприятливих погодних умов, продовжується в роботах різних філософів, які використовують поняття «органічності» більш широко до різних наук, у тому числі і архітектурної, в даному часовому полі виникає і поняття «мимесіса». В подальшому відбувається становлення органічного підходу в архітектурі, що пов'язано з такими ученими, теоретиками, філософами: Л.Б. Альберті, А.В. Шлегель, Ф.В. Й.Ф. Шелінг, А. Хірта, та ін., можна сказати, що на даному етапі йде мова переважно про об'єктний рівень використання. Спроба вирішення містобудівних теорій в органічному руслі з'являється на початку ХІХ ст. та пов'язана з видатними архітекторами Мореллі, К.Н. Леду, Ш. Фур'є, Е. Говард, Р. Уітен, П. Аберквотбі. Використання в архітектурі модерну природних мотивів, синтез конструктивних та декоративних елементів, використання нових, на той час, просторових конструкцій запозичених з природи. Поява органічної архітектури Ф. Л. Райта стає певним закріплюючим етапом, та поштовхом до появи нових архітектурних течій та напрямків, які, в тій чи іншій мірі, включають в себе властивості органічного підходу, та модифікують, удосконалюють його переходячи на суттєво новий рівень розвитку архітектури, як живого організму.

Використана література

1. Заславская А.Ю. Особенности органического подхода в архитектуре конца XX - начала XXI века: дис. на соискание ученой степени канд. архитектуры. Нижегородский гос. архитектурно-строительный университет, Нижний Новгород, 2008.
2. Черкес Б.С. Архитектура сучасності: остання третина XX - початок ХХІ століть : навч. посіб. / Б.С. Черкес, С.М. Лінда ; Нац. ун-т Львів. політехніка. - Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2010. – 384с.
3. Осиченко Г.О. Архитектура як частина ландшафту / Г.О. Осиченко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр. за ред. Даниленка В.Я. - Х: ХДАДМ - 2009. - № 6 — с. 98 – 105.
4. Осиченко Г.О., Павленко О.А. Прийоми інтеграції природного і штучного середовища в органічній архітектурі ХХ століття / Г.О. Осиченко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: зб. наук. пр. за ред. Даниленка В.Я. - Х: ХДАДМ - 2009. - № 4 — с. 80 – 89.
5. Emilio Ambasz & Associates, Inc.: [Електронний ресурс]. URL: <http://ambasz.com>. (Дата звернення: 28.10.2017).

6. Vetsch architektur. Earth Houses :[Електронний ресурс]. URL: <http://www.erdhaus.ch/main.php?fla=y&lang=en&cont=start>. (Дата звернення 1.10.2017).
7. Витрувий М. Десять книг об архитєктуре [текст] / Марк Витрувий Поллион // Пер. Ф.А.Петровського. - М.: Архитектура, 2006.Г. - 328 с.
8. Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. Том перший. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. – 576 с.
11. Гольдштейн А.Ф. Франк Ллойд Райт. Серія: Мастера архитєктури. – М.: Стройиздат, 1973. – 136 с.
12. Философская энциклопедия. :[Електронний ресурс]. URL: https://philosophy_dictionary.academic.ru/ОРГАНИЦИЗМ. (Дата звернення 2.11.2017)

Кузнецова Я. Ю.,
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ЭВОЛЮЦИЯ И СТАНОВЛЕНИЕ ОРГАНИЧНОГО ПОДХОДА В АРХИТЕКТУРЕ

В статье проанализировано появление органического подхода и постепенное его развитие. Рассмотрено становление органической архитектуры в начале XX в.

Ключевые слова: органический подход, органическая архитектура, природа, органические теории, взаимосвязь природы и человека.

Kuznietsova Yana,
Poltava national technical Yuri Kondratyuk University

AN EVOLUTION AND BECOMING OF ORGANIC APPROACH IN ARCHITECTURE

The article analyzed the emergence of the organic approach and it's gradual development. Considered the formation of organic architecture at the beginning of XX century.

Keywords: the organic approach, organic architecture, nature, organic theory, the relationship between nature and human.